

Ne mislim, da bi bil kvartet dober, če bi vanj natrpal modernih zvokov! Mislim pa, da se s sredstvi, ki so znana že od klasike sem, ne da povedati nič novega. Tista globoka vsebina, ki jo hočejo nekateri po vsej sili videti, je zgolj namišljena. Čedalje bolj se mi potrjuje načelo, ki sem ga na tem mestu že napisal, da se vsebina krije z izraznimi sredstvi.

Nikdar se ne bom obotavljal prikazati dobrih Arničevih strani. Zato mu želim resničnega napredka v čistem slogu, originalnosti in v zdravi vsebini.

BENEŠKA MEDNARODNA UMETNOSTNA RAZSTAVA

K. DOBIDA

Letošnja velika beneška revija upodabljaajoče umetnosti je za nas še posebej znamenita, saj letos prvič razstavljajo jugoslovanski umetniki v lastnem paviljonu. Že zato bo prav, če se malce ozremo po ti umetnostni prireditvi v neposredni naši sosesčini, ki je postala brez dvoma ena največjih in najpomembnejših evropskih stalnih razstav.

Letošnje »dveletne« razstave, ki je že ena in dvajseta po vrsti, se je udeležilo razen Italije še sedemnajst držav. Italijani razstavljajo v veliki osrednji palači, kjer je tudi zgodovinska razstava pokrajine v XIX. stoletju. Mimo tega so v tem poslopju še razstavljeni dela italijanskih tekmovalcev za natečaje za stenske slike na presno, za portret, pokrajino in medalje. Razen Švedske in Egipta razstavljajo vse druge države v lastnih paviljonih. Vsega skupaj je razstavljenih skoro 4000 del, od teh približno 800 italijanskih, ostala so dela raznih inozemskih umetnikov.

V osrednji palači je najznamenitejša retrospektivna mednarodna razstava pokrajine, kjer je zastopanih razen Italije še deset držav. Razstava je zbrana z veliko ljubeznijo in prav nazorno predstavlja razvoj pokrajinarstva v minulem stoletju. Nekaj del predhodnikov iz konca XVIII. veka (med njimi Guardi, Claude Vernet, Gainsborough, Canaletto) tvori izhodišče. Nadstoletni razvoj od komponirane klasicistične vedute do naturalistične in romantične pokrajine, od pokrajinske slike, ki je odraz slikarjevega čisto posebnega duhovnega nastrojenja do gole optične impresije in končno do sodobnega realističnega pejzaža, podanega čisto stvarno, je prav pregledno podan v približno 300 pokrajinah. Med njimi gre po slikarski vrednosti gotovo prvo mesto Francozom in Angležem. Predolgo bi bilo navajati samo najbolj znana imena, vendar si težko mislimo pregled francoskega pokrajinarstva brez imen kakor so Huet, Courbet, Millet, Rousseau, Corot in vsa blesteča plejada velikih impresionistov. S Signacom se časovno konča francoska pokrajinska revija. Med Angleži sta Constable in Turner os razstave. Nam na kontinentu so njihova dela pravo odkritje po svoji nežnosti in barvni odličnosti. V italijanskem, prav dobrem oddelku so zastopani tudi mojster Segantini, Fattori in Favretto. Belgijsko pokrajinarstvo je zelo krepko in svojsko podano, za to jamčijo imena kot so Meunier, Braekeleer, Stevens. Med Holandci je Van Gogh s tremi malo znanimi, pa močno značilnimi slikami

iz Amsterdama; poleg njega še več znanih pokrajinarjev: Toorop, Jongkind, Israels in drugi. Švico zastopajo krepka dela Hodlerja, Kollerja, Calamea, Buchserja. Tudi češkoslovaško pokrajinarstvo minulega stoletja se kaže v dobri luči. Prav sveže so pokrajine Ant. Slavička, tudi Knüpfer in J. Navratil sta prav solidna sodobna pokrajinarja. Kar odlično pa so zastopani madžarski pokrajinarji. Razstavljen je med drugimi deli tudi sloviti »Škrjanček«, ki ga je sočasno, a neodvisno od francoskih impresionistov naslikal P. Szinyei Merse. Imeniten in izviren slikar je Ladislav Paál, zanimanje pa vzbujajo pokrajine, ki so jih naslikali znani Munkácsy, Mészöly in Karel Markó star. Zastopane so še Rumunska, Danska in Združene države.

Italijanski oddelek, kjer razstavlja 30 slikarjev, 14 kiparjev in 6 grafikov, obsega izključno dela imenoma povabljenih umetnikov, in je vsakdo izmed njih zastopan z večjo ali manjšo zbirko, kakor je to zahtevalo načelo, po katerem je urejena letošnja Biennale. Ločeno razstavlja futuristi, ki jim je uredil oddelek sam Marinetti.

Med italijanskimi slikarji je zanimiva posmrtna kolektivna razstava Piera Marussiga. Delo tega Tržačana, rojenega leta 1879, umrlega lani, je bilo prav nazorno predstavljeno. Marussig je bil dosti izvirna umetniška osebnost s svojiskim, močno intelektualnim značajem. Njegove slike so dobre v gradnji, koloristično pa manj zanimive. Od drugih znanih mojstrov, ki so sodelovali že na mnogih beneških razstavah, imajo večje zbirke Casorati, Carena, Brancaccio, razstavlja pa tudi Tito, Gaudenzi in goriški rojak Italico Brass, znani slikar Benetk.

Italijanski futurizem obsega po katalogu »aeropitture« in »aerosculpture«. V Marinettijevem predgovoru beremo tudi tole: »Oni sami (medtem ko drugi vzdihujejo in slikajo pesimizem tihožitja in uvele akte) ti aeropittori pripravljene opevati in slikati Mussolinijev Imperij z njegovimi bitkami revolucijami autostradami melioracijami novimi mesti zračnimi stroji hitrostnimi prvenstvi letalskimi brodovji bombardiranji in junaškimi divizijami črnih srajc v Afriki in Španiji so kakor v sleherni vojski nepogrešljive in mnogoštevilne ogledniške patrulje za sedanje in bodoče zmage«. Podobne tem patetičnim tiradam so tudi razstavljene slike teh zračnih umetnikov futuristov. Že nekaj naslovov bo najbolje pojasnilo vsebino slik: Vojska v Španiji, Zračna bitka pod španskim nebom, Bombardiranje Tukula, Bombardirano abesinsko taborišče, i. t. d. Splošno je reči o dandanašnji italijanski umetnosti, da se skuša izviti iz spon tradicionalne oblike in najti sodobno podobo. Med slikarji je mnogo talentiranih umetnikov z znatno veščino in slikarsko spretnostjo, vendar velikih duhov med njimi ni. Kiparji streme za vnanjo monumentalnostjo, ki pogostoma v škodo iskrenosti izraza prehaja v patetičnost, kolikor ne prevladuje že docela neumetniški naturalizem. V mali plastiki in medaljah so razstavili pa več res zrelih del.

Kakor navadno, je tudi letos belgijski paviljon med najzanimivejšimi. Videti je, da Belgijci, ki izhajajo iz starega domačega izročila, resno iščejo novega izraza svoje umetnosti. Njihovi slikarji so izredno krepki v barvah, večinoma brez literarnih neslikarskih tendenc, zares pravi koloristi. Odlično je zastopan Opsomer s svojimi prepričevalnimi portreti in

tihožitji, imeniten pokrajinar in slikar cvetlic je Albert Saverys, ki se zdi, da združuje v svojih mračnih slikah impresionistično tehniko z res ekspresivno močjo. Enako zamolke so turobne pokrajine P. Paulusa. Tudi religiozne risbe Alberta Servaesa so prav značilne za belgijskega mističnega duha. Močan grafik je Jules de Bruycker, ki ga dobro predstavlja zbirka radiranih pokrajin. Med kiparji gre odlično mesto Ernestu Wynantsu.

Tudi nizozemski paviljon kaže živo umetnost, ki išče sodobnih poti in se resno ukvarja s problematiko izraza. Čeprav sicer ni mnogo velikih mojstrov med razstavljalci, je vendar njih splošna raven razveseljivo visoka. Holandska sodobna umetnost je močno narodnostno označena in hkrati res kvalitetna. Znan je Charley Toorop, ki je najboljši kolorist med razstavljalci. Privlači zaradi vsebine svojih skoro surrealističnih kompozicij Quiryn van Tiel, ki spominja na Brueghela po svoji fantastiki, pa je vendar sodoben in dosti oseben. Primitivist je Herman Cruyder. V splošnem je treba reči, da je nizozemski paviljon med tistimi redkimi, ki kažejo stremljenje in nove smeri umetniškega ustvarjanja.

V francoskem paviljonu je najzanimivejša retrospektivna razstava pestro žarečih, še zmerom živih in prepričevalnih Renoirovih del. Zbrane so večinoma slike iz zasebnih zbirk, ki so javnosti manj znane, vendar pa prav dobro označujejo tega velikega klasika-impresionista. Tudi posmrtna razstava H. Lebasquea kaže veliko barvno kulturo. Med živimi je vreden zanimanja zlasti André Plason.

Angleški paviljon ima zanimivi zbirki poetskega pokrajinarja P. Nasha in originalnega slikarja bretonskega življenja Chr. Wooda. Najbolj privlačna je pa kolektivna razstava kiparja Jacoba Epstein, rusko-poljskega Žida, rojenega v New Yorku, ki živi na Angleškem in je vzbujal svojčas viharje ogorčenja. Razstavlja zbirko izredno živahnih in prepričevalnih portretov, ki združujejo poglobljeno duhovnost in izrazito čutnost do nenavadno skladne popolnosti. Med njimi je posebno značilna razgibana doprsna Shawova soha in lastni portret. Za sladokusce so užitek njegovi akvareli.

Précej ob vhodu v razstavni park je španski paviljon, ki je — po katalogu — »postal nacionalen«. Zdi se, da ti umetniki, sinovi ubogega, v vojnih grozotah in krvi tonečega naroda, ne iščejo več nobenih novih dognanj, kakor da so od starosti že izčrpani in brez volje do življenja. Največjo zbirko ima stari Zuloaga, ki je pa postal mnogo svetlejši, mirnejši, pa tudi nekam lahkotnejši. Neugnane mladostne moči, ki je privlačevala, ni več. Duh časa je prehitel slikarja. Oddaljen Picassov epigon je Pedro Pruna, ki ima nekaj ekstatičnih verskih motivov zraven tendenčnih kompozicij, kot je »Smrt Francovega vojaka« in »Harlekin«. Med kiparji je de Torre z živo poslikanimi lesenimi svetniki zapoznel naslednik strastnih baročnih špancev. Originalni so pobarvani kipi in terakote Pereza, ki jim pestra barva daje izredno naturalistično življenjskost, da so že na skrajni meji umetništva. Ostalo je virtuoznost, zanimiva le zaradi eksotične snovi. Ob vhodu visi velik Aguiarjev portret mrko zročega generalisima Franca v sodobno prikrojenem slogu visokega baroka.

V nemškem paviljonu je proti splošnemu načelu, ki predpisuje večje zbirke posameznih umetnikov, zbranih veliko število del različnih umetnikov. V katalogovem predgovoru trdi sicer nemški razstavni komisar, da vsebuje paviljon izbor del, ki predstavljajo preporod nemške umetnosti. Razstavljena dela naj bodo sinteza vseh iskanj prejšnjih nemških rodov in predstavljajo upodobljeni novi nemški ideal lepote, ki je »stroga, odločna, a plastična in melodična«. Razstavljena dela tega ne potrjujejo. Nasprotno — so izredno meščanska, sentimentalna in tipično epigonska, sama s seboj zadovoljna povprečnost. Med imeni razstavljalcev je komaj nekaj znanih. Večinoma spominjajo na stare vzornike iz bidermajerske dobe. Willy Krieger je eden najboljših, vsaj kolikor toliko so znani J. P. Junghanns, Leo Samberger, R. Schuster-Woldan, med grafiki R. Jettmar. Plastiko zastopa več dunajskih kiparjev: Müllner, A. Hofmann in mimo drugih tudi Josef Thorak. Ta nadarjeni kipar je izdelal pet portretnih glav, ki stoje na častnem mestu. V sredi je Führer iz kamna, ob straneh pa bronasti Mussolini, Atatürk, Pilsudsky in Hindenburg. Srednja soha je največja.

Prostorni paviljon U. S. S. R. sameva prazen.

Medlo je zastopana češkoslovaška umetnost, tudi poljski paviljon še od daleč ne nudi pravilne podobe bogato razvite upodablajoče umetnosti na Poljskem. Madžarski paviljon kaže visoko splošno stopnjo, brez izrazitejših osebnosti, nenavadno enotno učinkujoče slikarstvo in dobre kiparje. Središče je pa večje izrabljeno za narodnostno propagando. Osnutki, ki jih je za velike stenske slike v čast tisočletnice sv. Štefana izvršil Aba Novák, kažejo veliko darovitost in dosti narodnostnega značaja, so pa nekam orientalsko preobloženi.

Letos razstavlja Jugoslavija prvič v lastnem paviljonu, ki stoji onstran ozkega kanala na otoku sv. Helene. Paviljon je preprost in ima en sam podolgovat prostor. Zraven našega je švicarski paviljon, v isti vrsti je še razstava beneške dekorativne umetnosti in poljski, rumunski in grški paviljon.

Našo razstavo je uredil Milan Kašanin, ki je napisal tudi nekaj besed za razstavni katalog. Skladno z načelom kar najbolj omejenega števila razstavljalcev, ki naj bodo pa zastopani vsak z večjo zbirko del, je povabil k sodelovanju samo pet slikarjev in enega kiparja. Izbira kiparja — po prirediteljevih besedah — »ni bila posebno težavna stvar. Meštrović je znan po vsem svetu in razstavlja tako pogostoma, tako rekoč v vseh prestolnicah in važnih umetnostnih središčih Evrope in Amerike«, da ga ni bilo treba povabiti. Zato je bil pa povabljen Toma Rosandić, »čigar sloves je zaradi različnih okolištin manj razširjen, ki pa vseeno zasluži enako pozornost in upoštevanje.«

Razstavljata dva hrvatska slikarja, namreč Ljubo Babić in Vladimir Becić, prvi osem, drugi devet olj. Izmed Srbov sta bila izbrana Peter Dobrović in Milo Milunović. Prvi ima devet, drugi deset slik. Rosandić razstavlja dvajset plastik, deloma v kamnu deloma v bronu in lesu. Kot edini Slovenec je bil povabljen Matija Jama s sedmimi slikami.

Najmočnejše se zde Becićeve sočne in z zdravo čutnostjo prepojene slike, ki razodevajo silen temperament in dognano slikarsko znanje. V

barvi žlahtne in skoro francosko nežne so Milunovićeve kompozicije. Dobrovič je pravilno predstavljen in ima nekaj zanj značilnih, odločno in smelo naslikanih olj. Tudi Babičeva zbirka dobro označuje tega žlahtnega eklektika. Jama je razstavil nekatere intimno občutene pokrajine, med katerimi je zlasti Bled prav svež, in prizore iz kmetijskega življenja. Poleg drugih, po pojmovanju in slogu tako ostro različnih razstavljalcev se Jama s svojimi mirnimi in tudi po obsegu skromnimi olji ni mogel pravilno uveljaviti. Rosandičeva plastika kaže odločilen Meštrovičev vpliv. V portretu je Rosandič še najbolj neprisiljen in samsvoj. Arhaične oblike, ki jih kažejo nekatera dela, se zde prazna manira brez notranje upravičenosti. — V splošnem je treba priznati, da je izbira še dovolj posrečena, dasi bi bilo vsaj za prvo jugoslovansko razstavo treba izbrati najboljše in najbolj značilne zastopnike slikarstva in kiparstva. Vsaj Jakopič bi moral biti zastopan, če je prireditelj že posegel prav do začetkov slovenskega impresionizma. Sicer bi pa skupnemu vtisku samo koristilo, če bi bili povabljeni tudi mlajši slovenski, hrvaški in srbski slikarji in kiparji. Gotovo spada tako samoroden slikar, kot je postavim Hegedušič, na to razstavo, ki brez Meštroviča ne bi bila smela biti prirejena. —

Za sklep še nekaj podatkov o organizaciji razstave. Za najboljša dela tujih slikarjev oziroma kiparjev so bile razpisane nagrade po 25.000 lir, enaki nagradi sta bili določeni za italijanske razstavljalce. Inozemskim grafikom je bila namenjena nagrada 5000 lir, za italijanske prav tolikšna. Novost je pa, da sta razpisani nagradi tudi za najboljša kritična članka o celotni razstavi v italijanskih oziroma v tujih listih in revijah. Enaki nagradi sta določeni za poročili domačega in tujega kritika o razstavljenih umetninah neitalijanskih razstavljalcev. — Kot strokovno posebnost bi bilo še omeniti, da je od umetnin, prodanih z razstave, odšteti 15% v razstavno blagajno.

Splošen vtisk tehnično sicer odlično urejene in opremljene razstave ni posebno ugoden, če izvzamemo sijajno razstavo pokrajine minulega veka. Če bi sodil sodobno umetnost samo po ti prireditvi, bi rezultat ne bil razveseljiv. Videti je, da se je mnogo pomembnih in celo vodilnih umetnikov ni udeležilo, kar ni ravno čudno, saj udeležba ni bila svobodna in so bili vsi udeleženci povabljeni. Zato na primer tudi ni bilo v Benetkah videti prav nobenega primera nemške »entartete Kunst« in sličnih umetnostnih smeri in stremeljenj pri drugih narodih. Izjema so italijanski futuristi. Prevladuje uradna, pretežno konservativno usmerjena umetnost, in to večinoma njeni starejši, že priznani zastopniki. V splošnem je v umetnosti nordijskih narodov več zagona in ognja kot v romanski, izvzemši francosko. Vendar navzlic vsem tem tisočim platen in plastik ni mogoče trditi, da bi razstava nudila popolno in nepokvarjeno podobo današnje umetnosti: pravega tekmovanja tod ni. Zato je prireditev pomembna zlasti za strokovnjake. Za povprečnega obiskovalca je Biennale prava muka, saj ga z množino razstavljenih del, od katerih je nujno večina prav povprečne kakovosti, zmede in naravnost zmrvi. Navzlic očitni težnji, omejiti število razstavljenega gradiva, je vendar vsega še preveč, tako da je končni dojem, ki ga zapušča razstava, prenatrpanost in nepreglednost.

Za nas Slovence, ki smo pravi Benjamin v družini narodov, je pa tudi taka Biennale zanimiva in poučna, saj nam jasno kaže, da v kulturnem udejstvovanju številčna moč sama ne odloča. Manjši narodi in države — Belgijci, Holandci, Švicarji, Madžari, Rumuni — ustvarjajo nele sorazmerno, marveč tudi absolutno prav dobre in vsega spoštovanja vredne umetnine, ki po svoji iskrenosti pogostoma celó prekašajo dela pripadnikov velikih narodov. Potrdila nam je pa tudi ta mednarodna revija, da se našim oblikujočim umetnikom ni treba prav nič skrivati in sramovati pred tujci: marsikatero razstavljeno delo iz raznih paviljonov bi le v prid razstavi lahko izmenjali z boljšim slovenskim.

RAZGLEDI V VZGOJI

JOŽE KERENČIČ

V vseh družbah in časih si je sleherno močno doživeto, iz najglobljih človeških spoznanj izvirajoče prizadevanje utiralo s silnimi naperi pot do uresničenja, še prav posebno stremljenje po spremenjenih odnosih med ljudmi. V svojih zadnjih odtenkih se je moralo vselej uveljaviti proti brutalni sili družbenih plasti, ki so s popačenimi motivacijami, pa tudi z videzom plemenitih nagnjenj poskušale zavreti tok razvoja.

V vseh takih razdobjih je bilo odločilno važno oblikovanje mladega rodu, in kakor nikoli, so v takih dobah služila vsa sredstva, poleg prepričevanj tudi kruta sila, poleg resničnih spoznanj tudi laž prizadevanju, da bi prekvasila mladino z veljavnimi nazori, jo oblikovala v smislu naporov, ki so pod videzom neke splošnosti v svojih zadnjih odtenkih služili potrebam in koristim ene same družbene, vladajoče plasti. V nasprotju s temi naperi pa je v mladino predvsem tlačjenih družbenih slojev pljusalo življenje s svojo stvarnostjo, s svojimi potrebami, pogoji in možnostmi. Kakor nikoli je mladina v takih razdobjih rasla pod skrajno nasprotujočimi si vplivi, skozi lastne in tuje napore. Oblikovanje mladega rodu je stalno kazalo tipične poteze svoje dobe, silnice medsebojnih prerivanj in naporov so stalno krožile skozi mladino in šola, odkar se je razvila v tisto družbeno ustanovo, ki naj bi posredovala pri hotenem in zavestnem oblikovanju, je bila stalno torišče zdaj manj zdaj bolj izoblikovanih spopadov, dokler se ni na največji družbeni prelomnici zadnjih desetletij skozi tavanja, zmote in neštete poskuse ponekod priborila do novih pogojev, do nove oblike in vsebine, da se je prilagodila telesnemu in duševnemu življenju in zadostila potrebam in koristim ljudskih delovnih slojev.

Na Slovenskem smo v vsem, tudi v vzgoji, s polstoletnim zastojem, nesproščeni in mlačni, tavalni za kulturno, polkulturno in civilizirano Evropo. Tesno vklenjeni v tradicije smo se zaradi notranje ozkosti izgovarjali na našo maloštevilnost, ob kateri in zavoljo katere smo se na samosvoj način napihovali pred drugimi. Taki smo ostali v tem stoletju velikih prevratov, v »stoletju otroka« (Ellen Key) tesno vklenjeni v konec prejšnjega stoletja pridobljene oblike. Enako mlačno osladno in enako skopo kakor nekoč v odnosu do dvojnega cesarstva se mladini vceplja domorodna ljubezen v novi državi. S prav tako upravičenostjo kakor nekoč strašijo še vedno starši neposlušne otroke s šolo, ki jim bo vlila respekta v kosti.

Življenjska stvarnost na Slovenskem se razvija v močnih nasprotjih. Mladina se vzgaja k zavesti, da živimo v svobodni domovini, pa še tisoči kočarskih